

Irena Rumas

EMFESZ NG Polska Sp. z o.o., Warszawa

Ropa naftowa i gaz ziemny Turkmenistanu

W artykule przedstawiono zabiegi wydobycia węglowodorów oraz analizę aktualnie obowiązujących aktów prawnych w branży poszukiwawczo-wydobywczej. Od roku 1998 rząd Turkmenistanu pracuje nad zabezpieczeniem użytkownikom górnictwem prawnych warunków do działalności inwestycyjnej oraz rozszerza zakres możliwości i atrakcyjność inwestowania na obszarze tego kraju.

Turkmenistan Oil and Gas

The analysis of the legal acts which currently are in force in Turkmenistan in exploration and mining branch was introduced in the article. Government has been working on securing legal conditions to mining operators investment activity since 1998. Authorities has also enlarged the scope of possibilities and attractiveness of investments on Turkmenistan territory.

Oceniając inwestycyjną atrakcyjność Turkmenistanu, jako państwa o potężnych zasobach energetycznych, zwracamy uwagę na dynamiczny rozwój politycznych, ekonomicznych i jurydycznych zmian, sprzyjających stabilizacji i rozwoju tego młodego Państwa z byłych republik radzieckich, Turkmenistan posiada jedno z największych udokumentowanych zasobów gazu ziemnego na świecie, oszacowanych na koniec 2007 roku na ponad 100 bilionów stóp sześciennych (2,83 bln m³) oraz posiada 546 mln baryłek (72 mln ton) udokumentowanych zasobów ropy naftowej, a łącznie z zasobami prawdopodobnymi (głównie w zachodniej części kraju oraz na nierozpoznanych dotychczas obszarach szelfu Morza Kaspijskiego) wielkość ta osiąga 1,7 mld baryłek (226 mln ton).

Rząd Turkmenistanu w zakresie wykorzystania kopaliny węglowodorów i prowadzenia prac naftowych wyznacza strategię zwiększenia produktywności zasobów węglowodorów oraz normatywne zasady wydobycia, podejmuje decyzje dotyczące ochrony środowiska, życia i zdrowia ludności, zapewnienia bezpiecznej pracy w trakcie trwania robót naftowych, organizuje przeprowadzenie statystycznej sprawozdawczości zasobów węglowodorów oraz wprowadza ograniczenia do prowadzenia prac naftowych na wyznaczonych działkach, posiadające historyczne i kulturowe znaczenie dla rozwoju duchowego i kulturowego społeczności Turkmenistanu.

Aby przyciągnąć kapitał zagraniczny i uczynić Turkmenistan krajem atrakcyjnym dla inwestorów,

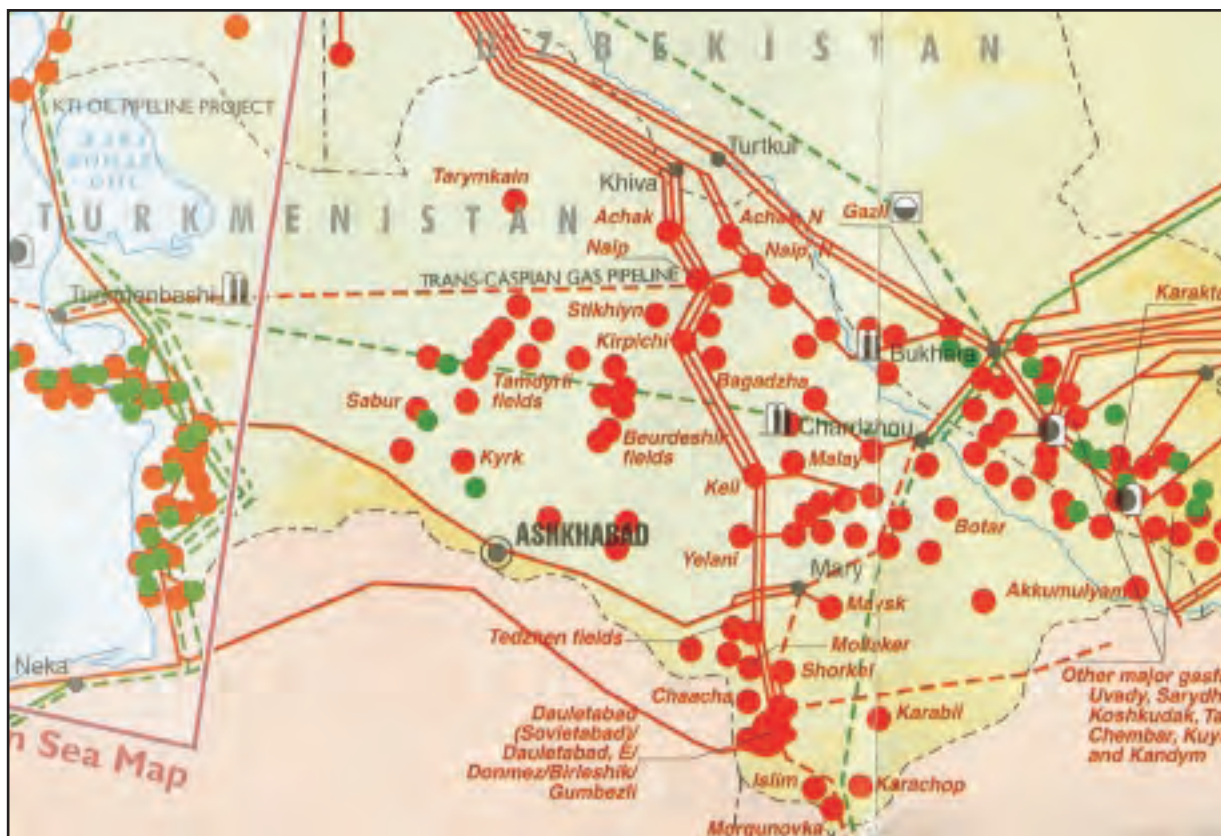
w czerwcu 1998 roku przeprowadzono restrukturyzację przemysłu naftowego, tworząc kilka niezależnych firm państwowych: Turkmengas, Turkmenneft, Turkmengeologia, Turkmenneftegas oraz Turkmenneftegasstroy. Nowo utworzona struktura przemysłu naftowego Turkmenistanu ukształtowana została w oparciu o Dekret Prezydenta Niyazowa z dnia 1 lipca 1996 roku. Na rysunku 2 prezentowany jest udział Rosji, Kazachstanu, Azerbejdżanu i Turkmenistanu w zasobach złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w Morzu Kaspijskim według „*Moskowskije Nowosti*”, 1994 r.

Udoskonalenie ustaw i aktów prawnych przez rząd Turkmenistanu, uporządkowanie mechanizmu procedury wydawania koncesji, wprowadzenie akcji przetargowych na bloki koncesyjne oraz zabezpieczenie użytkownikom górnictwem prawnych warunków do funkcjonowania w znacznym stopniu wpłynęło na atrakcyjność prowadzenia działalności inwestycyjnej w tym kraju. Zdecydowany wzrost zagranicznych inwestycji w ciągu ostatnich lat świadczy o poprawiającym się klimacie inwestycyjnym kraju.

Od czasu odzyskania niepoległości rząd Turkmenistanu przyjął cały szereg nowych aktów prawnych i skorygował już istniejące:

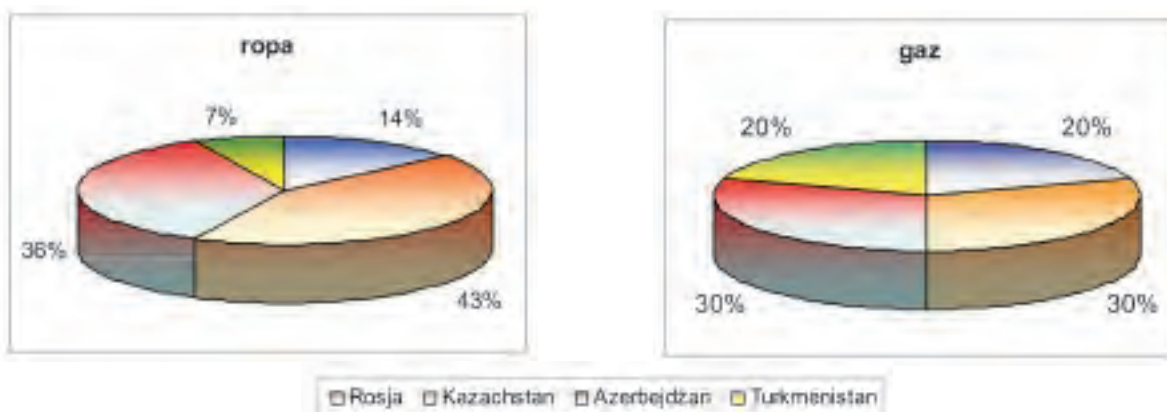
- „*Prawo koncesji zagranicznych*”,
- „*Prawo o zasobach węglowodorowych*”,
- „*Prawo o zasadach arendowania nieruchomości*”,
- „*Prawo inwestycji zagranicznych*”.

Analiza wielu z tych dokumentów pozwala na wyodrębnienie najciekawszych z nich, z punktu widzenia

Rys. 1. Złóża ropy naftowej i gazu ziemnego w Turkmenistanie oraz planowana trasa gazociągu Transkaspijskiego (źródło: Petroleum Economist)

Pola zielone – złoża ropy naftowej; pola czerwone – złoża gazu ziemnego

Rys. 2. Podział zasobów złóż ropy naftowej i gazu ziemnego na Morzu Kaspijskim pomiędzy Rosją, Kazachstanem, Azerbejdżanem i Turkmenistanem (opracowanie własne, na podstawie „Moskowskije Nowosti”, 1994 r.)

inwestycji w sektorze naftowym przez podmioty zagraniczne.

Z punktu widzenia poszukiwań naftowych ważnym dokumentem jest „Prawo Turkmenistanu o Kopalinach Węglowodorowych”, które zatwierdzone zostało przez prezydenta Turkmenistanu w dniu 6 grudnia 2005 r., a reguluje zasady działalności urzędów państwowych, firm, przedsiębiorstw i organizacji, wykonujących pracy naftowe na terenie Turkmenistanu, w tym na morzu i na

wewnętrznych zbiornikach wodnych. Prawo to określa zasady obowiązujące podczas wykonywania prac naftowych oraz porządek wydawania koncesji, zawierania i wykonywania umów dotyczących prowadzenia tych prac, wyznacza pełnomocnictwa oraz prawa i obowiązki osób prawnych i fizycznych.

Zgodnie z Postanowieniem Nr PP-8421 prezydenta Turkmenistanu, z dnia 10 marca 2007 roku, została powołana Państwowa Agencja zarządzająca wyko-

rzystaniem kopaliny węglowodorów. Agencja ta jest organem administracji państwowej, uprawnionym do prowadzenia negocjacji, wydawania koncesji oraz zawierania i kontroli realizacji zawartych umów.

Główne zadania Agencji to:

- rozpatrywanie propozycji inwestorskich zgodnie z polityką rozwoju przemysłu naftowo-gazowego, strategią i skutecznym wykorzystaniem zasobów węglowodorów,
- prowadzenie negocjacji z wnioskodawcami ubiegającymi się o licencję,
- wydawanie koncesji i zawieranie umów dotyczących wykorzystania węglowodorów,
- kontrolowanie wykonania i realizacji umów,
- prowadzenie negocjacji z innymi krajami i zawieranie umów dotyczących budowy oraz eksploatacji rurociągów,
- udostępnienie prezydentowi Turkmenistanu regularnych sprawozdań dotyczących wykorzystania i zagospodarowania kopaliny.

Agencja realizuje swoją działalność przez zwoływanie narad, przeprowadzonych w miarę potrzeb, ale nie rzadziej niż raz w miesiącu.

Agencja zarządzająca wykorzystaniem kopaliny wyznacza zasady zagospodarowania złóż, przygotowuje przetargi, opracowuje typową umowę i proponuje ją osobom fizycznym i prawnym, które starają się o koncesję, a w wypadku nienależytego wykonania umowy zawieszają albo anulują działalność koncesji. Pełnomocnictwa, koncesje i umowy z wykonawcą są jednorazowe. Dla wprowadzenia zmian albo aneksu niezbędne jest wydanie osobnej decyzji przez prezydenta Turkmenistanu. Agencja może wymagać gwarancji bankowych od właściciela koncesji lub od kompanii macierzystej. Otrzymanie takich gwarancji może być warunkiem otrzymania koncesji.

Koncesję otrzymuje się w wyniku przetargu albo bezpośrednich negocjacji. Wybór formy otrzymania koncesji wyznacza Rada Ministrów Turkmenistanu. Podmiotem zagranicznym koncesja wydawana jest pod warunkiem ich rejestracji na terenie Turkmenistanu, jako przedsiębiorcy indywidualnego, albo otwarcia w Turkmenistanie filii podmiotu prawnego, czy rejestracji jako udziałowca we wspólnej działalności.

Przetarg może być przeprowadzony jako otwarty albo z ograniczoną ilością osób zaproszonych. Warunki przetargu publikowane są nie później niż w 90 dni do rozpoczęcia przetargu. Jego procedura ma dwa etapy:

- 1) podanie zamówienia na wzięcie udziału w przetargu do komisji kwalifikacyjnej,
- 2) podanie oferty konkursowej.

Wszystkie osoby, które chcą wziąć udział w przetargu mają prawo do otrzymania informacji na temat warunków jego przeprowadzenia. Wniosek o udział w nim powinien zawierać:

- nazwę wnioskodawcy,
- adres,
- obywatelstwo,
- dane dotyczące właściciela akcji wnioskodawcy, kierownictwa, pełnomocników, którą będą go reprezentować podczas prowadzenia przetargu oraz nadawania koncesji,
- informację o technicznych, kierowniczych, organizacyjnych i finansowych możliwościach wnioskodawcy.

W wyznaczonych terminach wnioskodawca przedstawia do Agencji propozycję konkursową, która w zależności od treści rozpatruje się jako wniosek o koncesję na poszukiwania czy wydobywanie, lub jako łączną koncesję na poszukiwania i wydobywanie. Do dokonywania ocen technicznych, finansowych i organizacyjnych możliwości wnioskodawcy, Agencja powołuje komisję ekspertów.

Zwycięzcę przetargu wyznacza się na podstawie następujących kryteriów:

- terminu rozpoczęcia i tempa przeprowadzenia prac naftowych,
- przewidywanego terminu rozpoczęcia wydobywania i osiągnięcia jego maksymalnego poziomu,
- minimalnych obowiązków wnioskodawcy dotyczących prowadzenia prac geologicznych i wierceń; prac poszukiwawczych oraz wierceń rozpoznawczych i eksploatacyjnych (w przypadku wspólnej koncesji na poszukiwania i eksploatację) oraz nakładów na wyżej wymienione prace,
- dotrzymanie wymogów ochrony środowiska i bezpieczeństwa prowadzenia prac, oczekiwanych dochodów dla Turkmenistanu w ciągu trwania umowy koncesyjnej.

Podmiot, który w wyniku przetargu otrzymał prawo do prowadzenia prac naftowych, otrzymuje koncesję.

W celu prowadzenia prac naftowych przewidziane są następujące formy koncesji:

- na poszukiwania,
- na wydobywanie,
- na poszukiwania i wydobywanie.

Koncesje na poszukiwania wydaje się na 6 lat. Właściciel koncesji ma prawo przedłużenia tego terminu dwa razy, o termin do dwóch lat, pod warunkiem wykonania prac wyznaczonych w koncesji. Koncesje na wydobywanie wydaje się na 20 lat. Termin może być przedłużony o 5 lat, jeżeli właściciel koncesji zwróci się o przedłużenie koncesji nie wcześniej niż po dwóch latach i nie później niż jeden rok przed końcem trwania koncesji.

Łączna koncesja na poszukiwania i eksploatację wydawana jest na czas, który obejmuje etap poszukiwań i wydobywania, łącznie z terminami przedłużania koncesji. Czas działania koncesji liczy się od dnia jej rejestracji w upoważnionych do tego urządach. Organ właściwy może anulować wydaną koncesję, gdy:

- właściciel koncesji odmawia likwidacji skutków, które wywołały decyzję o wstrzymaniu koncesji, albo nie zlikwidował tych przyczyn w ustalonym terminie,
- został wykryty fakt udzielenia nieprawdziwej informacji,
- umyślnie niedotrzymany został termin prowadzenia przewidzianych umową prac naftowych.

Anulowanie koncesji prowadzi do rozwiązania umowy, na postawie której koncesja zastała przyznana.

Dla przeprowadzenia prac naftowych w Turkmenistanie przewidziane są następujące rodzaje umów: „Umowa o Podziale Produkcji” (*Production Sharing Agreement*) lub „Umowa Wspólnego Przedsięwzięcia”. Umowę, przed podpisaniem, uzgadnia się z administracją państwową, w tematach ochrony zdrowia, warunków sanitarnych, ekologii, ochrony kopaliny i bezpieczeństwa prac naftowych. Termin uzgodnienia nie powinien przekraczać 15 dni od dnia otrzymania przez ten organ dokumentów umowy. Brak zgody ze strony administracji państwowej w wyznaczonym terminie nie jest przeszkodą do rejestracji umowy. Umowa wyznacza warunki przeprowadzenia prac, ich plan oraz koszty wykonania. Jeżeli w wyniku poszukiwań zostało odkryte złożo węglowodorów, wykonawca zobowiązany jest do zawiadomienia Agencji o tym odkryciu, przeprowadzenia oceny złoża oraz jego zasobów i przygotowania wniosków, czy ma ono znaczenie przemysłowe. Terminy o tych zawiadomieniach wyznaczone są w umowie. W wypadku odkrycia złoża o zasobach przemysłowych, wykonawca otrzymuje pełną kompensację wydatków związanych z poszukiwaniami, których wysokość nie może być większa od udziałów ze sprzedaży węglowodorów w złożu, które mu się należą.

W wypadku, gdy złożo zostało odkryte w terminach przekraczających terminy umowy, inwestor nie otrzymuje zwrotu kosztów; przy czym działanie koncesji i umowy wygasa. Wysokość „royalty” z tytułu wydobywania węglowodorów określa umowa, która może też przewidywać wypłatę bonusu. Jeśli po zawarciu umowy wprowadzone są nowe podatki czy opłaty, wykonawca opłaca tylko te z nich, które ustanowione są w miejsce poprzednich, przy czym ogólna wielkość wszystkich podatków i opłat nie może być większa od wielkości określonej w momencie podpisania umowy. W wypadku zmian w ustawodawstwie Turkmenistanu, w tym – spowodowanych zmianami w prawie międzynarodowym, wnioskodawca i Agencja wprowadzają zmiany do umowy.

Przed rozpoczęciem prac wykonawca przedstawia do Urzędu Administracji Państwowej plan działań dla ochrony środowiska na terenie objętym koncesją. Wykonawca wyłącznie na pisemne pozwolenie Agencji może przekazać wszystkie lub część swoich praw i obowiązków innej zainteresowanej stronie. Prawo własności do informacji geologicznej, złożowej i innej, otrzymanej przy pracach poszukiwawczych, należy do Rady Ministrów Turkmenistanu. Informacja ta nie dotyczy majątku i informacji poufnych wykonawcy. Wykonawca prac naftowych ma zagwarantowaną ochronę swoich praw zgodnie z prawem międzynarodowym, koncesją i umową.

Rada Ministrów Turkmenistanu posiada priorytetowe prawo do nabycia surowców węglowodorowych na zasadzie proporcjonalności z udziału wykonawcy zagranicznego i wykonawcy Turkmenistanu, działającego w oparciu o prywatną formę własności, w celu zaspokojenia potrzeb rynku wewnętrznego i pod warunkiem, że potrzeby te nie zostały zaspokojone poprzez pełne wykorzystanie wydobytych zasobów węglowodorowych należących do Turkmenistanu. Maksymalne ilości surowców węglowodorowych, procedura określania cen, form opłaty i waluta, w której będą przeprowadzane rozliczenia, są określone w umowie. W sytuacji wojny, klęsk żywiołowych i innych przypadków wystąpienia siły wyższej, przewidzianych w ustawodawstwie o sytuacjach nadzwyczajnych, Rada Ministrów Turkmenistanu ma prawo skonfiskować zasoby węglowodorowe należące do wykonawcy.

Rząd Turkmenistanu gwarantuje rekompensatę za skonfiskowane zasoby – w naturze lub poprzez wypłatę ich równowartości w walucie wymiennej, zgodnie z cenami na rynku światowym. Spory związane z wyda-

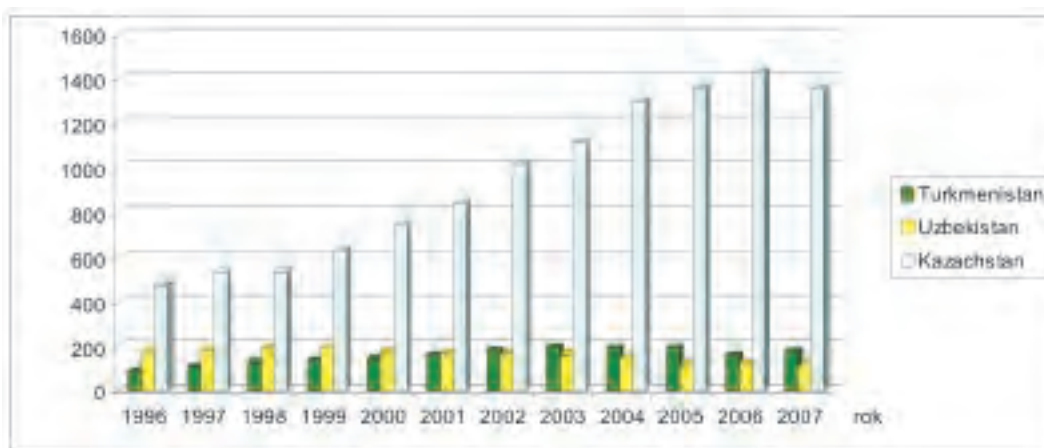
niem, odmową wydania, zawieszeniem obowiązywania i anulowaniem koncesji, a także związane z wykonaniem umowy, rozstrzyga się – w miarę możliwości – poprzez prowadzenie negocjacji, w tym poprzez zaangażowanie niezależnych ekspertów międzynarodowych, bądź w zgodzie z uprzednio uzgodnionymi w umowie procedurami rozwiązywania sporów. Niewykonanie przez wykonawcę warunków koncesyjnych i/lub niezachowanie przez niego wymagań ustawodawczych nie stanowi naruszenia, o ile działania takie były spowodowane wojną, konfliktami wojennymi, klęskami żywiołowymi lub innymi zdarzeniami niezależnymi od woli i działań wykonawcy, lub innymi przyczynami, określonymi w umowie mianem „siły wyższej”.

Aktualnie w Turkmenistanie trwa realizacja sześciu projektów międzynarodowych z udziałem kapitału zagranicznego, z czego w czterech z nich już rozpoczęto wydobycie ropy naftowej. W roku 2006 wydobycie ropy w projektach PSA z udziałem międzynarodowych

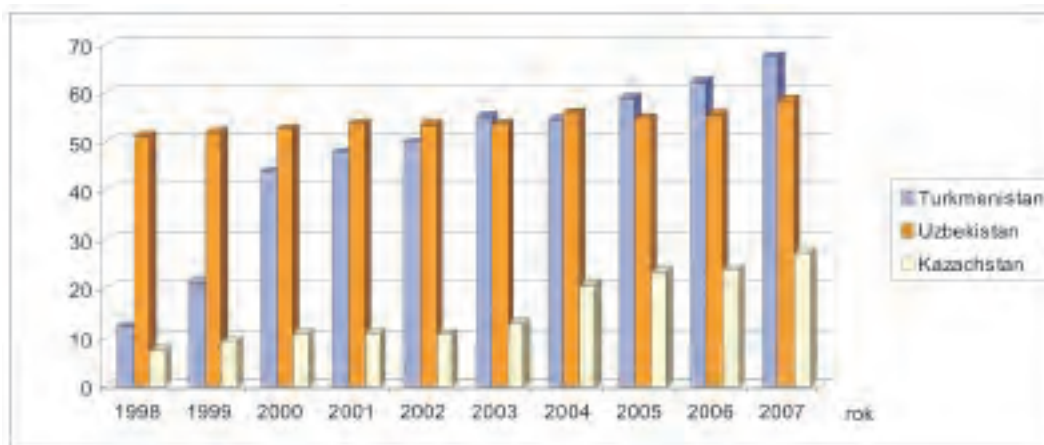
firm stanowiło 2,5 mln ton. Wśród międzynarodowych konsorcjów aktywnie działających na rynku naftowym Turkmenistanu są m.in.: Oil Capital, Petronas, Dragon Oil PLC (w którym 52% udziałów ma Emirat National Company), Exxon Mobil, Kern Texuna, Maersk, Buten Energy i inne.

Turkmenistan posiada 546 mln baryłek (72 mln ton) udokumentowanych zasobów ropy naftowej, a 90% udziałów w krajowym wydobyciu ma państwowa firma Turkmenneft. Rząd Turkmenistanu zamierza podjąć działania zmierzające do wzrostu wydobycia ropy naftowej już w 2008 roku do 216 tys. b/d (34,3 tys. m³/d) oraz w roku 2030 do poziomu 2,2 mln b/d (349 tys. m³/d). Zgodnie z 10-letnim programem, ogłoszonym przez prezydenta, w roku 2010 produkcja ropy w Turkmenistanie ma osiągnąć wielkość 1 mln b/d (133 tys. ton/d).

W czasach istnienia ZSRR, Turkmenistan był znaczącym producentem gazu ziemnego i po odzyskaniu

Rys. 3. Wydobycie ropy naftowej w Kazachstanie, Turkmenistanie i Uzbekistanie w latach 1996-2006 [mln ton]. Opracowanie własne na podstawie BP Statistical Review of World Energy, 2008 r.)

Rys. 4. Wydobycie gazu ziemnego i ropy naftowej w Kazachstanie, Turkmenistanie i Uzbekistanie, w latach 1996-2006 [mld m³]. Opracowanie własne na podstawie BP Statistical Review of World Energy, 2008 r.

niepodległości stał się konkurencją dla Rosji. Ponieważ wszystkie drogi eksportu gazu wiodą przez Rosję, Gazprom w latach 90. ograniczył eksport gazu. Począwszy od roku 1999 problem ten był i jest tematem negocjacji pomiędzy Turkmenistanem a Rosją. Porozumienie zawarte między tymi krajami w 2005 roku gwarantuje początkowy eksport gazu z Turkmenistanu do 6 mld m³ rocznie, 65,8 mld m³ w 2007 roku, a po osiągnięciu wartości 79,2 mld m³ w roku 2009, ma utrzymać się na tym poziomie do 2028 roku. Według danych BP, na rysunku 4 widoczny jest dynamiczny wzrost wydobycia gazu w Turkmenistanie, w porównaniu do Kazachstanu i Uzbekistanu.

W maju 2007 roku prezes firmy Turkmenogas, Y. Kakajev stwierdził, że strategia energetyczna kraju zakłada podwojenie produkcji gazu w 2010 roku, do 4,2 bln stóp³/rok (120 mld m³/rok) i potrojenie produkcji w 2030 roku, do wielkości 8,48 bln stóp³/rok (240 mld m³/rok). Z początkiem 2008 roku rząd Turkmenistanu

podał do wiadomości, że w 2008 roku planuje osiągnąć produkcję gazu ziemnego w ilości 2,6 bln stóp³/rok (73 mld m³/rok).

W roku 2007 prezydent Berdymuhammedov zgodził się na pewien udział firm zagranicznych, głównie z Rosji i krajów azjatyckich, w pracach na polach naftowych położonych na lądzie, jak również zaprosił kilka zagranicznych kompanii do zagospodarowania bardzo zasobnego basenu kaspijskiego. Turkmenistan nadal poszukuje inwestorów zagranicznych do finansowania dalszego rozwoju przemysłu naftowego oraz do budowy rurociągów eksportowych do stref wolnorynkowych. Powstanie w roku 2007 nowego prawa („Prawo koncesji zagranicznych”, „Prawo o zasobach węglowodorowych”) oraz ustanowienie nowego, niezależnego od rządu pionu zarządzającego przemysłem naftowym (wyżej wymieniona Agencja) ma zapewnić większą przejrzystość wpływów finansowych oraz większy udział inwestycji zagranicznych.

Recenzent: prof. dr hab. inż. Józef Raczkowski

Literatura

- [1] BP Statistical Review of World Energy, 2008.
- [2] Miesięcznik „Нефтегазовая вертикаль”, 2007.
- [3] Prawo Turkmenistanu „Об иностранных концессиях”, 1993.
- [4] Prawo Turkmenistanu „Об углеводородных ресурсах”, 1996.
- [5] *Turkmenistan: historia – społeczeństwo – polityka*. Pod. red. T. Bodio, 2005.

Dr Irena RUMAS – Dyrektor Strategicznego Rozwoju EMFESZ NG POLSKA Sp. z o.o. Absolwent Wydziału Chemii Uniwersytetu Lwowskiego, doktorat w Instytucie Systemów Geologicznych, Geofizycznych i Geochemicznych w Moskwie. Zajmuje się strategią i rozwojem energetycznej polityki firmy w kierunku upstream w Polsce.